

УДК [37.036+373.3]:78

Поплавська Ю.О. Творчий підхід до формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроці музики /Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми/ Зб.наук.пр. – Випуск 24/ Редкол.: І.А.Зязюн (голова та ін..) – Київ-Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2010. – С.78-84. (0,5 д.а.) **ВАК**

Автор

Поплавська Ю.О.
Поплавская Ю.А.
Poplavska Iuliia

Назва

Творчий підхід до формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроці музики

Творческий подход к формированию познавательных интересов младших школьников на уроке музыки

The creative approach to the forming of the cognitive interests of the junior schoolchildren at music lesson

Ключові слова

Творчий підхід, формування пізнавальних інтересів, навчання музичної грамоти, музично-творчі завдання.

Творческий подход, формирование познавательных интересов, обучение музыкальной грамоте, музыкально-творческие задания.

Creative approach, forming of the cognitive interests, teaching musical literacy, teaching musical-creative tasks

У статті обґрунтовується необхідність творчого підходу вчителя до формування пізнавальних інтересів молодших школярів в процесі навчання музичної грамоти, розглядаються методичні резерви музично-творчих завдань в активізації пізнавальної діяльності дітей на уроках музики.

В статье обосновывается необходимость творческого подхода учителя к формированию познавательных интересов младших школьников в процессе обучения музыкальной грамоте, рассматриваются методические резервы музыкально-творческих заданий в активизации познавательной деятельности детей на уроках музыки.

In the article the necessity of the teacher's creative approach to the forming of the cognitive interests of the junior schoolchildren in the process of teaching musical literacy is grounded. Moreover, the methodical backlogs of the musical-creative tasks in the activation of the children's cognitive activity on the lessons of music are examined.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОЦІ МУЗИКИ

Мета статті: Проаналізувати у статті наукові дослідження, присвячені проблемам формування пізнавальних інтересів школярів, їх значення для творчого розвитку особистості дитини; визначити творчі підходи у використанні вчителем цікавих форм і методів у процесі опанування музичної грамоти молодшими школярами.

Постановка проблеми: Сучасні наукові тенденції, що визначають підходи до організації навчально-виховного процесу в умовах початкової школи вимагають великих творчих зусиль вчителя у викладанні мистецьких знань, зокрема, основ музичної грамоти. Музичний тезаурус як сукупність художніх знань, якими мають володіти школярі, має величезний стимулюючий вплив не лише на музичні здібності учнів, загальну сенсорну сприйнятливість дитини, музичну пам'ять, мислення, й на вольову сферу, пізнавальні інтереси школярів як реальний ґрунт для творчого розвитку особистості дитини. Тому творче використання вчителем цікавих форм і методів музичної роботи, що спонукають дітей до креативної інтерпретації мистецьких знань в різних видах духовно-практичної діяльності, є вирішальною умовою формування пізнавальної сфери школяра і одним з важливих завдань сучасної школи.

Виклад основного матеріалу: Проблема пошуку цікавих творчих прийомів, методів навчання та виховання, що активізують пізнавальну діяльність дітей, присвячені праці Л.Божович, Л.Венгера, В.Давидова, Д.Ельконіна, Н.Менчинської, З.Новлянської, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін. Вченими доведено, що вчитель має використовувати весь арсенал виховних засобів для інтенсивного креативного становлення дітей, формування пізнавальних інтересів молоді, що забезпечує успішність навчальної діяльності в цілому.

Про вельми тісні зв'язки між прагненням до творчої діяльності і успішністю, що є результатом розвинутого пізнавального інтересу в молодших школярів, писали у своїх працях М.Матюхіна, П.Гальперін, П.Підкасистий та ін. [9]. Розвиток пізнавального інтересу, на думку П.Гальперіна, веде до планомірного формування розумових дій у шкільний період, забезпечує високу якість знань і створює інтелектуальні передумови для виховання творчого мислення. [2]. Цієї думки дотримується П.Підкасистий. Він виділяє два основних процеси, що становлять зміст будь-якого акту навчального пізнання – відтворення і творчість. Розгляд питання про взаємозв'язок і взаємообумовлення мислення і пізнання, мислення і знання учня в процесі навчання дав вченому змогу виявити педагогічну закономірність: у розімкненому ланцюгу пізнавального процесу відтворювальні дії є пропедевтикою до творчої діяльності. [2]. З.Новлянська, стверджуючи важливість творчого начала для стимуляції пізнавальних інтересів дітей, підкреслює, що одержати високі навчальні результати школярів, коли знання задаються спочатку ззовні, надалі стають настільки «своїми», що можуть не усвідомлюватися і не постають як зовнішні, раціоналізовані і вербалізовані знання, можна за умови забезпечення постійної творчої і співтворчої роботи учнів, у якій будь-яке нове знання про предмет (в тому числі і мистецтво) стає постійно діючим засобом, «інструментом» цієї роботи. [12, с.71]. У такій творчій співпраці учнів зароджується тісний зв'язок між знаннями і пізнавальним інтересом, намічається їх взаємозалежність і взаємообумовлення. Таким чином, простежуємо ланцюжок: пізнавальний інтерес → активізація процесу засвоєння знань → творча діяльність → творча інтерпретація знань → пізнавальний інтерес¹.

Теоретичні дослідження вчених доводять, що творчість – антипод копіювання, але копіювання є невід'ємною частиною формування пізнавальної самостійності, яка дає змогу оволодіти досвідом раціональних дій. Під впливом пізнавального інтересу учень на шляху свого пізнання спочатку репродукує, розв'язує завдання відомим шляхом, а вже на основі цього долає нові елементи

у вирішенні поставленої перед ним проблеми, вдосконалює власну пізнавальну самостійність, розвиває творчість [3, с.21]

З іншого боку, самостійне учіння, як показник розвинутого пізнавального інтересу школяра, має різні рівні: від найнижчого – простої виконавчої діяльності, при якій учень працює повністю за інструкцією вчителя, до найвищого – творчої діяльності, коли учень сам ставить перед собою задачу, сам шукає способи розв'язання і сам контролює себе [14, с.30] Отже, формування пізнавального інтересу учнів забезпечує самостійність дитини у навчанні і високий рівень творчої активності.

Роздумуючи про природу дитячої творчості, Л.Виготський указував на її синкретизм, в якому криється сам принцип розробки інструментальних засобів активізації творчої уяви, заснований на можливості взаємовпливу різних видів творчої діяльності [1]. Це твердження психолога деталізують О.Киричук та А.Скрипченко, пояснюючи такий взаємовплив психологічними і фізіологічними можливостями і потребами самої дитини. Вікові зміни сенсорних функцій виражені в інтенсивній динаміці показників різних видів чутливості: зорової, слухової, тактильної, вібраційної і ін. Творча діяльність, що викликає зацікавленість, захоплює дитину повністю, дає поживу всім органам почуттів у комплексі, особливо зору, уявленню, що жадібно до всього незвичайного, абстрактно-логічному мисленню, яке починає інтенсивно розвиватися. [5, с.3; 15]. Така взаємодія органів чуттів, мислення дитини у процесі різних видів творчої діяльності посилює пізнавальні інтереси учнів, активізує інтелектуальну та емоційну сферу школяра, спонукає особистість до постійного пошуку перетворення дійсності за допомогою діяльності; збагачує процес не тільки пізнавальної, але й будь-якої іншої діяльності учня [16].

Творчість - це прорив у нову якість, але для кожної дитини вона індивідуальна. Широке впровадження творчої роботи на уроках - не самоціль. За словами Б.Асаф'єва, найдієвіший спосіб розвитку - музична творчість дітей. [11]. Питання творчого розвитку учнів засобами музичного мистецтва розглядали у своїх теоретично-методичних працях Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм,

Н.Ветлугіна, С.Гессен, Л.Дмитрієва, Д.Кабалевський, Л.Масол, Г.Рігіна, О.Ростовський, О.Рудницька, Л.Хлебнікова, та ін. Надаючи великого значення творчому началу в музичному навчанні школярів, вчені переконливо доводили, що досягнення у творчості є тільки етап для нових досягнень. Досягнута мета негайно ж висуває нові цілі, тому творча робота не знає меж. Залучення до творчого потоку, розвиток прагнення до самостійного мислення, спроби зробити щось своє, нове - стає основою творчого розвитку дитини [6, с.45].

Використання творчого потенціалу хорового співу, елементів хореографічного мистецтва, гри на дитячих музичних інструментах, вивчення музичної грамоти у процесі музично-виконавської діяльності дітей стало педагогічним кредо вітчизняних педагогів-музикантів (В.Верховинця, Ф.Колесси, М.Леонтовича, М.Лисенка, С.Людкевича, К.Стеценка). Спроби творчості, як підкреслював у своїх методичних працях М.Леонтович, надають дітям великого морального задоволення. Учні, віддаючи навіть години свого відпочинку для музики, з великою приємністю працювали над музичними речами. А в очах школярів світилася радісна гордість людини-творця [7, с.95].

Основні напрямки і прийоми розвитку дитячої творчості, що полягали у вихованні музично-образного синкретичного мислення, пластичних навичок дітей, імпровізації і створенні власних композицій, викристалізувалися в педагогічній системі Б.Яворського, що посіла особливе місце серед музично-педагогічних надбань ХХ століття. Розвитку дитячої творчості, на тверде переконання педагога, сприяє чітка постановка творчих завдань. Вирішення кожного творчого завдання ставить перед учнями проблему вибору засобів її розв'язання, і тут, власне, починається процес творчості, який полягає у зіставленні, аналізі, конструюванні [10, с.117].

Вивчаючи творчі можливості різних видів музичної діяльності в сучасній початковій школі, можна засвідчити, що до цього часу залишається недостатньо вивченою проблема творчих перспектив такого виду музичної діяльності, як вивчення дітьми музичної грамоти. Музична грамота як система музичних знань або початкових відомостей про музичні явища і об'єкти,

елементи музичної мови, що викладені в доступній для дітей формі, має опановуватися дітьми на основі розвитку музично-слухових уявлень, ладового, інтонаційного, ритмічного чуття школярів, передбачаючи теоретичні і творчо-практичні рівні освоєння учнями.

Значні методичні резерви в засвоєнні музичної грамоти містять у собі творчі завдання, як одна із форм продуктивної діяльності учнів. Їх рішення вимагає від учня “застосування раніше засвоєних знань та вмінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову на їх основі способу рішення, бачення нової проблеми в традиційній ситуації, бачення структури і нової функції об’єкта” [8; 4, с.69]. Вирішуючи творчі завдання на основі засвоєних музично-теоретичних знань і музично-слухової інформації, учень аналізує і переосмислює відповідно до конкретного завдання засвоєні раніше терміни, поняття, художні явища, музичні твори тощо. Запропонована вчителем нова ситуація застосування знань породжує у свідомості дитини так звану поліфонію змістів, образів, емоційних станів, які реалізуються у ході вирішення творчого завдання. Таким чином, процес пізнання набуває “нових обертів”, виникає потреба у творенні і новій інформації, що підсилює пізнавальні інтереси школярів. Постановка в ситуацію виконання творчого завдання завершується створенням своєрідного творчого продукту. Отже, творчі завдання, на відміну від репродуктивних, здатні не лише сформувати пізнавальний інтерес, а й підняти школярів на більш високий рівень розумового і творчого розвитку

З урахуванням творчого підходу до формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроці музики пропонуємо ряд творчих завдань, використання яких сприятиме ґрунтовному засвоєнню музичних знань, практичних умінь і навичок художньої діяльності, активізації емоційної та інтелектуальної сфери дітей, вихованню творчої самостійності та ініціативи.

Творчі завдання з музичної грамоти

Завдання 1.

- Прослухані музичні твори віднеси до одного з трьох китів (жанрів) музики. Намалюй відповідно характеру музичного твору: кита, що марширує (сумний, веселий, урочистий марш); кита, що танцює (український, східний, африканський танець); кита, що співає пісню (українську народну, російську, польську, естрадну сучасну або старовинну). Підпиши імена (*Пісня, Танець, Марш*) намальованих китів:

Завдання 2.

- Склади казку про піаніно. Зафарбуй кольоровими олівцями на зображеній у зошиті фортепіанній клавіатурі: октаву, в якій може заспівати школяр (голубим кольором); октави, звуками яких можна зобразити літній дощик, срібні дзвіночки, пташку, білочку (кольори добирати відповідно характеру явища або уявного художнього персонажу); октави, звуками яких можна відтворити ходу ведмедя, слона, удари літнього грому (аналогічно до попереднього завдання).

Завдання 3.

- Створи сценарій музичної казки “Про музичні інструменти” з розподілом ролей між учнями класу. Виготов казкові атрибути для інсценізації казки. Запропонуй музичні твори, які можна використати для супроводу казки.

Завдання 4.

- На нотний стан "музичного дерева" перепиши улюблену мелодію:

- Зобрази окремо на аркуші паперу графічну лінію цієї мелодії і уяви, що це обриси природного гірського ландшафту. Розмалюй фарбами цю

уявлену тобою картинку, оформи в рамочку і прикрась музичний куточок.

Завдання 5.

- Виготов нотні знаки з паперових смужок на уроці трудового навчання. Створи об'ємну аплікацію використовуючи ноти та інші музичні знаки.

Завдання допоможе виконати вірш про нотні знаки:

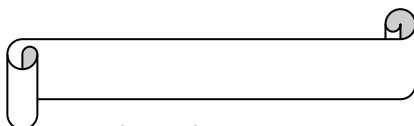
П'ять лінійок цих чарівних	Нотки дружно виступають,
Прийняли усіх гостинно.	Пісню гарну нам співають.
Тут діези і бемолі,	Отаким гостинний пан,
Ключ басовий і скрипковий,	Його звати - Нотний стан.

Завдання 6.

- Придумай продовження казки про музику, запиши її на аркуші цупкого паперу і оформи за допомогою кольорових олівців.

Казка про те, як з'явилися музичні звуки

Діти, уявіть безмежну тишу на нашій землі ще до народження музики ... Ось у таку тишу прийшов з невідомих країв король музичних звуків Скрипковий Ключ. Дуже сумно стало йому і тому задумав він...

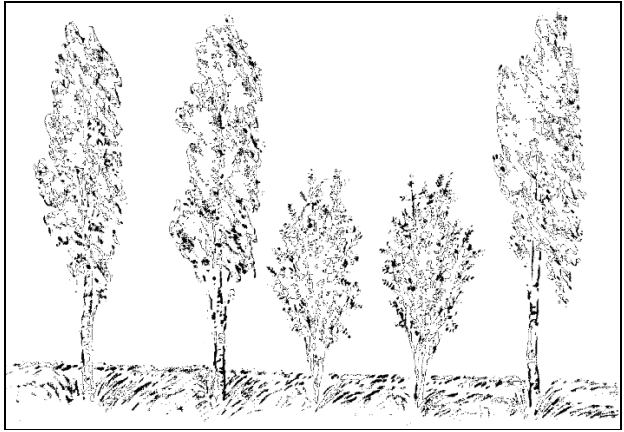

- Домалюй фломастерами і олівцями портрети скрипкового і басового ключів. Склади казку про пригоди цих мешканців "Музичної країни".

Завдання 7.

- Уяви два музичні твори - з веселою, бадьорою, світлою музикою і сумною, задумливою, похмурою музикою. Підбери кольори і розфарбуй малюнки за настроями творів.

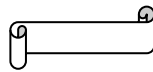
Назва твору _____

Назва твору _____

- Створи колаж під музику “Ранок” Е.Гріга, передай музичний зміст за допомогою аплікацій з кольорового картону, паперу, фольги, шматочків шкіри; ліплення з пластиліну. Намагайся показати настрій світанкової природи.

Завдання 8.

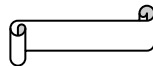
- Зобрази на папері за допомогою олівця музичний штрих *legato*:

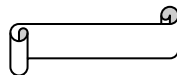
- Підбери слова-характеристики до штриха “*Legato*”

1. плавний _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

- Придумай казку про музичний штрих на ім’я “*Legato*”:

- Послухай музику і намалюй “лебедине легато” (за твором К.Сен-Санса “Лебідь”):

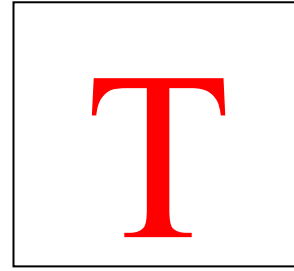

Завдання 9.

- Прочитай вірш, уяви і розмалюй Тоніку за допомогою олівців і фломастерів. Постарайся за допомогою фарб відобразити її характер і значення у ладі.

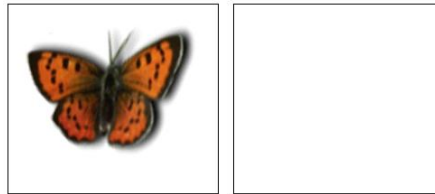
Є у гам-ладів важлива суть –
Звуки їх у злагоді живуть.
Всі важливі партії співають,

Але між собою поважають
 Ноту першу на початку гам.
 Це серйозна леді і важлива дама.
 Гамам всім вона дає ім'я,
Тонікою нотна зве її сім'я.
 Прізвища ж у гам – то їх лади,
 Настрій надають вони завжди.
 Це **мажор** й **мінор**, їх тільки два –
 Радості й печалі острова.

Завдання 10.

- Прослухай музичний твір “Метелик” А.Штогаренка і намалюй його зображення, використовуючи нотні знаки

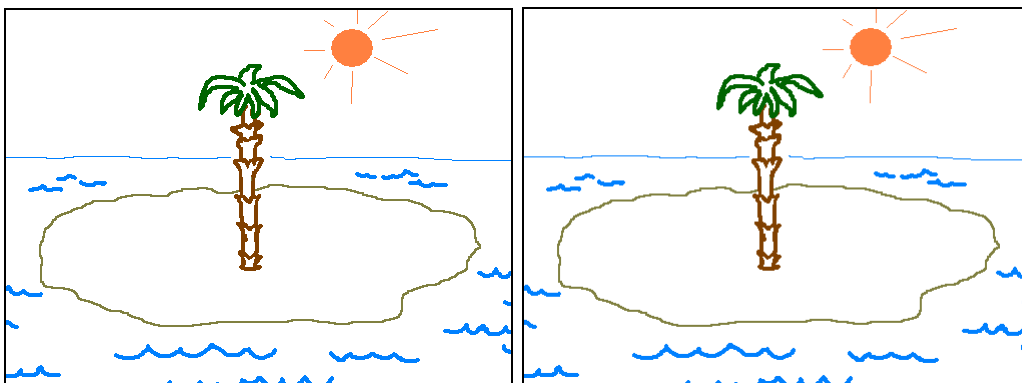
Завдання 11.

- Розмалюй музичними символами окарину, опиши тембр (забарвлення звуку) цього музичного інструмента:

Завдання 12.

- Уяви острови Мажору і Мінору та їх мешканців. Розсели мешканців Мажору у першому малюнку, а Мінору - у другому. Придумай назви для своїх малюнків.

Висновок. Отже, майбутній учитель має спрямувати всі зусилля на те, щоб створити школярам сприятливу атмосферу і особливі можливості для формування пізнавальних інтересів, які є надійною основою для творчого розвитку особистості, самостійного оволодіння музичними знаннями. У процесі творчої діяльності активізується інтелектуальна та емоційна сфера школярів, розвиваються музичні здібності, учні набувають таких якостей творчої особистості як експресивність, оригінальність, винахідливість в комбінуванні художніх елементів, здатність до життєвих способів реалізації творчих ідей.

Література:

1. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С.Выготский. – 3-е изд. - М.: Искусство, 1986. – 573 с.
2. Гальперин П.Я. Возрастная и педагогическая психология / П.Я.Гальперин. - Пермь, 1974.
3. Дзендзелюк М.Й. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів /М.Й.Дзендзелюк // Рідна школа. – 1980. - №12. – С..20-25.
4. Казанцева І. Творчі завдання – шлях активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології/ І.Казанцева //Рідна школа - 2000. - №11. – С. 69-71.
5. Киричук О.І. Виховувати пізнавальні інтереси учнів/ О.І. Киричук //Початкова школа. – 1973. - №10. – С..1-5.
6. Кузнецова В.В. Диалог сквозь время// Традиции и новаторство в музыкально-эстетическом образовании: [Матер. междунар. конф. «Теория и практика музыкального образования: исторический аспект, современное состояние и перспективы развития», посвящённой 95-летию со дня рождения Д.Б.Кабалевского / Под.ред. Е.Д.Критской, Л.В.Школяр] / В.В.Кузнецова. – М.: Флинта, 1999. – С.43-45.
7. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України/ М.Д.Леонтович. – К., 1989. – 136 с.
8. Лернер И.Я. Знания в составе содержания образования и их качество//Качество знаний и пути его совершенствования/[Под ред. М.Н.Скаткина, В.В.Краевского]/ И.Я.Лернер. – М., 1978. – С. 27-30.
9. Матюхина М.В. Мотивация учения младших школьников/ М.В.Матюхина. — М., 1984.
10. Морозова С.Н. Основные направления и приёмы развития детского творчества в педагогической деятельности Б.Л.Яворского и его учеников //Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия /[Сост. О.А.Апраксина]/ С.Н.Морозова.. - М.: Просвещение, 1990. – 207 с.

11. Нечаева О.С. Об интеграции искусств на уроке музыки /Традиции и новаторство в музыкально-эстетическом образовании: [Матер. междунар. конф. «Теория и практика музыкального образования: исторический аспект, современное состояние и перспективы развития», посвящённой 95-летию со дня рождения Д.Б.Кабалевского / Под.ред. Е.Д.Критской, Л.В.Школяр]/ О.С.Нечаева. – М.: Флинта, 1999. – С.139-142.
12. Новлянская З.Н. Роль установок в развитии художественного восприятия/ Традиции и новаторство в музыкально-эстетическом образовании: [Матер. междунар. конф. «Теория и практика музыкального образования: исторический аспект, современное состояние и перспективы развития», посвящённой 95-летию со дня рождения Д.Б.Кабалевского / Под.ред. Е.Д.Критской, Л.В.Школяр]/ З.Н.Новлянская. – М.: Флинта, 1999. – С.67-72.
13. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении/ П.И.Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980.
14. Синиця О.І. Актуальні питання активізації засвоєння знань учнями/ О.І. Синиця //Рідна школа. – 1976. - №3. – С.25-33.
15. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учнів/ О.В.Скрипченко. – Київ: Рад.школа, 1974. – 103с.
16. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся/ Г.И.Щукина. – М.: Педагогика, 1988. – 208 с.